

HC 1 De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden 1515-1648

§1 Waardoor brak er een opstand uit in de Nederlanden, 1515-1572? (§5.3 en 5.4)

- De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden
 - Het begin van staatsvorming en centralisatie
 - De protestantse reformatie die splitsing v.d. christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had
 - Het streven van vorsten naar absolute macht
-
- Luther
 - Kritiek op aflatenhandel
 - Andere opvatting over hoe je in de hemel komt: oprecht geloven
 - ↓ Kritiek leidde tot een conflict
 - Conflict met de kerk in 1521 en moest zich verantwoorden voor Rijksdag in Worms
 - Vergadering van alle Duitse vorsten onder leiding van Duitse keizer Karel V
 - Luther kreeg steun van sommige Duitse vorsten
 - ↓ Luther geeft vorst grote invloed op godsdienst in zijn gebied
 - ↓ De vorsten konden de kerkelijke bezittingen overnemen
 - Godsdienstoorlog in Duitse Rijk
 - 1555 godsdienstvrede van Augsburg

 - Instelling van drie Collaterale Raden (1531)
 - Karel voert centralisatiepolitiek
 - ↓ Instellen van drie centrale bestuursraden voor Nederlandse gewesten
 - Financiële raad
 - Geheime raad
 - Raad van State
 - ↓ Steeds grotere rol voor burgerambtenaren
 - ↓ Andere bestuursorganen die zorgden voor centralisatie:
 - Gewestelijke hof → bestuurde gewesten bij afwezigheid v. stadhouder
 - Grote Raad in Mechelen → Hoogste rechtbank
 - ↓ Leidt tot afname van de macht van de adel

 - Instelling van Bloedplakaten (1550)
 - Karel V was katholiek
 - Aantal dopers naar het protestantse (vooral calvinisten) geloof, steeg heel snel
 - Karel begon met vervolgingen tegen protestanten
 - ↓ Hij wilde eenheid van geloof, zodat de gehoorzaamheid in zijn Rijk groter werd

 - Schmalkaldische Oorlog (1546-1547) → nederlaag protestanten
 - ↓ Karel kondigde de nieuwe plakaten aan.
 - Felle vervolgingen tegen de protestanten in Nederlandse gewesten
 - Inquisitie treedt harder op
 - ↓ Riep veel verzet op bij calvinisten en gematigde katholieken
 - ↓ Bisschoppelijke herindeling in 1559 maakte het voor Karel makkelijker de macht uit te oefenen
 - Bisschoppelijke herindeling: bisdommen werden opnieuw ingedeeld

§2 Waardoor resulteerde de Opstand in het ontstaan van de Republiek, 1572-1588? (§5.4)

- **Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat**
 - Het ontzet van Leiden (1574)
 - 1 april nemen de Geuzen (strijders die tegen de Spanjaarden waren) Den Briel in
 - Den Briel is de eerste stad in handen van de Opstand, vanuit Den Briel worden nog andere steden ingenomen
 - 1573-1574: Alva gaat in tegenoffensief → Mislukt
 - Pacificatie van Gent (1576):
 - De Spaanse soldaten kregen geen soldij meer, grote plunderingen bij de bevolking
 - Leidt tot Pacificatie van Gent: Willem van Oranje sloot een verdrag met het Zuiden
 - ↓ Gewesten Noorden en Zuiden werken samen om de Spanjolen te verdrijven
 - ↓ Katholicisme en calvinisme werd overal toegestaan
 - Alteratie van Amsterdam (1578)
 - van Oranje voert onderhandelingen met steden om zich aan te sluiten bij opstand
 - ↓ Sluiten van overeenkomst:
 - Satisfactie → over positie van katholieken en calvinisten
 - Satisfactie → Amsterdam:
 - Calvinisme werd toegestaan, katholicisme bleef overheersende godsdienst
 - Willem van Oranje benoemde commissaris (meer calvinisten met belangrijke posities) die toezagen op de Satisfactie
 - ↓ Gevolg: positie van calvinisten wordt steeds dominanter
 - ↓ 1578: Katholieke stadsbestuur moet aftreden, wordt vervangen door Calvinisten: Alteratie van Amsterdam
 - Unie van Atrecht (1579):
 - Veel katholieken woonden hier en calvinisten wilden de macht grijpen
 - Zuidelijke gewesten keren terug onder het Spaanse gezag
 - Unie van Utrecht (1579):
 - Als reactie op de Unie van Atrecht: noordelijke gewesten bleven tegen Filips II
 - Hoofddoel: gewesten bleven zelfstandig
 - Calvinisten zijn overheersende volk, katholieken worden tweederangsburgers
 - Willem van Oranje en propaganda
 - Wilde Unie van Utrecht niet tekenen en was felle voorstander van Pacificatie van Gent
 - Voor godsdienstige verdraagzaamheid → inloop van de opstand kiest hij noodgedwongen de calvinistische kant
 - Tegen aantasting van privileges van gewesten en tirannie van Filips II
 - Beschouwde zich als leider van alle gewesten
 - Verlies van bezittingen van Willem van Oranje wilde die terug
 - ↓ Willem van Oranje was niet tegen Filips II als koning, maar tegen de slechte raadgevers
 - ↓ 1581: Willem van Oranje wordt vogelvrijverklaard → apologie
 - 1581: Acte van Verlatinghe
 - Nederlandse gewesten waren op zoek naar een nieuwe leider, alle pogingen mislukten.
 - ↓ Gevolg: uitroepen van de Republiek der 7 Verenigde Nederlanden

- +1581:
 - Spanje is succesvol in de oorlog tegen de Nederlanden
 - Toch geen beslissende overwinning
 - Filips II was in conflict met nog meer landen: Frankrijk, Turken.
 - Engeland wordt steeds sterkere rivaal op wereldzeeën → Engelse schepen overvielen Spaanse zilvervloot. Engeland steunde de Turken en Nederlanden
 - ↓ Gevolg: Filips II wil Engeland binnenvallen en begon bouw van de Armada
 - Verzamelen van troepen rond Calais → onder andere leger uit de Nederlanden → Militaire druk op de Nederlanden
 - ↓ MAAR de expeditie van Armada mislukt

§3 Waardoor ontstond in de Republiek de Gouden Eeuw, 1588-1648? (§5.4)

- **De bijzondere plaats in staatskundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse republiek**
- **Wereldwijde handelscontracten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie**
- Coen verplaatst het bestuurscentrum van de VOC naar Batavia (1619)
 - VOC – Verenigde Oost-Indische Compagnie
 - Oprichting VOC: handelsondernemingen worden samengevoegd tot een bedrijf
 - VOC sluit verdragen over levering van specerijen
 - Oorlog voeren
 - Handel
 - Jan Pieterszoon-Coen, gouverneur-generaal VOC
 - Hoogste gezagsdrager
 - Concurrerende volop met geweld tegen andere Europese compagnieën
 - J.P. Coen centraliseerde de handel van VOC in Batavia
 - ↓ 1618: wilde een handelspost tegenover Jakarta, waar de Engelsen hun post ook hadden
 - ↓ Leidde tot veel geweld → Engelse handelspost wordt verwoest
 - ↓ 1619: centrale bestuurscentrum van VOC in Batavië
 - 1621: J.P. wilde monopolie over peper-, kruidnagel-, nootmuskaathandel
 - ↓ Gelukt door middel van oorlog met inheemse volken
- De Hoogduitse synagoge (Grote Sjoel) en Portugese synagoge
 - In de 17de eeuw is de Republiek een immigratieland, vanwege
 - Bloeiende economie
 - Godsdienstige tolerantie → trok mensen aan die uit andere gebieden wegens hun godsdienst vervolgd werden –
 - Sefardim:
 - Portugese (en Spaanse) joden die in eigen land vervolgd werden
 - Handelaren → draaiden mee in de economie van de Republiek
 - Asjkenarim:
 - Joden uit Oost-Europa en Duitsland □ hadden in eigen land last van progroms
 - Armer dan de Sefardim
- Joden mochten van stedelijke overheid eigen synagogen bouwen
- Joden behielden vaak eigen cultuur en taal: Jiddisch (menging Hebreeuws en Duits)
- Joden moesten zich wel aan bepaalde regels houden: geen christenen mochten bekeren

HC 2 Duitsland 1871-1945

§1 Wat betekende de vorming van het Duitse keizerrijk voor het machtsevenwicht tussen de Europese grootmachten, 1871-1918? (§8.1, 9.1 en 9.4)

- **De Industriële Revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving**
 - **De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie**
 - **De opkomst van de politiek-maatschappelijke stromingen: nationalisme, liberalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme**
 - **Het voeren van twee wereldoorlogen**
 - **Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering**
-
- Politiek van Bismarck en conferentie van Berlijn (1884-1885)
 - Bismarck legde zijn principes vast in Dictaat van Kissingen (1877):
 - Geen Duitse gebiedsuitbreiding in Europa
 - Geen betrokkenheid in een oorlog
 - Geen verstoring van machtsevenwicht in Europa
 - Wel verwerven van koloniën, maar geen conflicten met andere Europese koloniale mogendheden
 - ↓ Taak voor bedrijven en particulier initiatief
 - 1884 – 85: Conferentie van Berlijn
 - ↓ Europese mogendheden verdelen onderling Afrika

§2 Welke factoren leidden tot de ondergang van de Republiek van Weimar, 1919-1933? (9.3 – 9.6)

- **De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie**
 - **Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en nationaalsocialisme/fascisme**
 - **De crisis van het wereldkapitalisme**
-
- November 1918 – de Matrozenopstand
 - Einde WO1
 - Duitse keizer treedt af
 - Uitroepen van de Republiek
 - ↓ Gevolg: ontevreden militairen keren terug van het front
 - ↓ November 1918 en januari 1919: arbeiders en communisten komen in opstand (met als voorbeeld de Russische revolutie); Spartacusopstand
 - ↓ De nieuwe regering in Duitsland slaat deze opstand neer met behulp van vrijkorpsen → groepen rechts-radicalen teruggekeerde frontsoldaten
 - Eind 1918 verkiezingen: Regering van SPD (sociaaldemocraten), Centrum (Katholieken), DDP (linksliberalen)
 - Grondwetgevende vergadering kwam bijeen in Weimar: Republiek van Weimar.

 - Spartacusopstand 1919
 - Na de Matrozenopstand heerste nog steeds gespannen sfeer
 - Soldaten en arbeiders wilden heersende klassen ten val brengen
 - ↓ Willen democratischer staatsbestel
 - ↓ Voelen zich verbonden met sociaaldemocraten, niet communisten
 - Hoofdcommissaris (radicale socialist) politie wordt ontslagen
 - Spartakisten gaan demonstreren, ze wilden een revolutie
 - ↓ Er barste nieuwe revolutie los: Spartacusopstand (communistiche beweging noemt zichzelf Spartakisten)
 - Sociaaldemocraten in de regering deden beroep op vrijkorpsen
 - ↓ Radicale vervolging op commies, Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht (boegbeelden voor commies) werden vermoord
 - Einde Spartacusopstand

 - Rijksdagbrand (1933)
 - 1930:
 - Economische crisis en massawerkeloosheid
 - Regering kan problemen niet aan → aftredende regeringen en vele verkiezingen → De NSDAP wordt de grootste partij
 - 31 januari 1933: NSDAP treedt toe tot de regering, Hitler wordt rijkskanselier
 - Hitler schrijft nieuwe verkiezingen uit, wil absolute meerderheid voor NSDAP
 - Op 27 februari 1933: Brand in Rijksdaggebouw → Communisten krijgen de schuld
 - 5 maart 1933: verkiezingen → nog steeds geen meerderheid voor de NSDAP in
 - Na verkiezingen: Hitler dient machtigingswet in
 - Regeren per volmacht
 - Parlementaire democratie uitgeschakeld
 - KPD-leden worden geweigerd in het parlement, rechtse en centrumpartijen stemmen voor machtigingswet, alleen de SPD stemt tegen

§3 Welke gevolgen had het nationaalsocialisme voor Duitsland en Europa, 1933-1945? (§9.6 en 9.8)

- **De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie**
 - **Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en nationaalsocialisme/fascisme**
 - **Het voeren van twee wereldoorlog**
 - **Racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden**
- Duitsland na machtsovername van NSDAP:
 - Deelstaatarparlementen opgeheven
 - Gelijkschakeling: politie en maatschappelijke organisaties onder controle van nazi's. Politieleden die oneens waren met Hitler, werden vervangen
 - Tegenstanders worden opgesloten in concentratiekampen: Dachau
 - Geheime politie Gestapo controleert bevolking en pakt tegenstanders op.
 - Na aanneming van Machtigingswet (1933): Nazi's hoeven niet aan de grondwet te houden

 - Anti-Joodse gebeurtenissen
 - Eerste anti-Joodse maatregelen in april 1933:
 - Boycot van joodse winkel
 - Beroepsverbod voor joodse artsen (niet-joodse patiënten), joodse advocaten en beperking van joodse leerlingen op school
 - 1935: Neurenberger rassenwetten:
 - Joden verliezen Duitse staatsburgerschap
 - Verbod op huwelijk
 - Wie is joods?
 - ⇓ Twee joodse grootouders
 - ⇓ Joodse geloofaanhanger
 - Strijd tussen radicalen en gematigden
 - ⇓ Radicalen: Gewelddadige vervolgingen
 - ⇓ Gematigden: Alleen discriminatie, vervolging is slecht voor economie
 - ⇓ Hitler kiest uit pragmatische overwegingen nog de gematigde kant. Hitler zit namelijk nog niet zo lang aan de macht.

 - Conferentie van München (1938):
 - Hitler verzet zich tegen de afspraken van het Verdrag van Versailles en negeert deze
 - Hitler kondigde:
 - Herbewapening aan
 - Herinvoering van dienstplicht aan
 - Remilitarisering Rijnland aan
 - Vervolgens:
 - Heims in Reich: alle Duitsers in Duitsland, thuis in het rijk
 - Duitsland moet weer wereldmacht worden
 - ⇓ Lebensraum: Duitse volk heeft alle ruimte nodig
 - Duitsland lijft Oostenrijk in (Anschluß)
 - Sudeten-Duitsers behoorden ook "heims in Reich"
 - Europa wil geen nieuwe oorlog
 - ⇓ Mussolini stelt voor een conferentie te organiseren
 - Overleg met Duitsland, Italië, GB en Frankrijk
 - Tsjechië behoort tot Duitsland, zonder overleg met Tsjechië zelf

HC 3 Koude Oorlog 1945-1991

§1 Waardoor raakte Europa verdeeld in twee ideologische blokken en waardoor groeide de spanning tussen deze blokken, 1945-1955? (9.3, 9.6 en 10.1)

- De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie
 - Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en nationaalsocialisme/fascisme
 - Het voeren van twee wereldoorlog
 - Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij de oorlogvoering
 - De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog
 - De eenwording van Europa
- Atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (1945)
- Doel: Japan dwingen tot een snelle overgave
 - ⇓ 1945: Japans verzet wordt fanatieker als V.S. Japan nadert: verovering van Japan kost veel Amerikaanse levens
 - ⇓ Waarschuwing aan de Sovjet-Unie afgeven
 - Sovjet-Unie was bezig Oost-Europa in zijn invloedssfeer te brengen → S.U. mocht niet te ver gaan
 - S.U. valt in zomer 1945 Mantsjoerije binnen: Noorden van China → V.S. wil met snelle overgave van Japan voorkomen dat S.U. eigen invloedssfeer zou krijgen in Verre Oosten
 - ⇓ Om snelle Japanse overgave te bevorderen stemde de VS in met aanblijven van de Japanse keizer
-
- Redevoering senator McCarthy over het communisme in de Verenigde Staten (1950)
 - Heksenjacht op "communisten" in de V.S. onder leiding senator Joseph McCarthy
 - Rond 1950: Tegenslagen voor de VS in de koude oorlog
 - 1949: China wordt communistisch
 - 1949: SU ontwikkelt atombom door middel van spionage
 - 1950: Korea-oorlog
 - ⇓ Gevolg: anticommunistische stemming in de V.S.
 - ⇓ Vrees voor communistische infiltranten
 - ⇓ Onder leiding van McCarthy ontstaat heksenjacht: mensen met linkse sympathieën worden ervan verdacht samen te werken met de Russen ☒ opgeroepen voor commissie van on-Amerikaanse activiteiten (speciaal door senaat opgericht)
 - Ontslagen, kwamen op de zwarte lijst
 - Veel acteurs en regisseurs worden slachtoffers
 - ⇓ 1952: Republikein Eisenhower wordt president ☒ McCarthy gaat door met jacht op de communisten
 - ⇓ Republikeinen vinden dat McCarthy te ver gaat, verliest het voorzitterschap van de commissie

§2 Waardoor raakte Azië betrokken bij de Koude Oorlog en groeide de spanning tussen beide blokken in Azië en Afrika, 1949-1975? (10.1, 10.2, 10.4)

- **De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog**
 - **De dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld**
 - **De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturelere veranderingsprocessen.**
- Het bezoek van Nixon aan China (1972)
- Eind jaren 60: verwijdering tussen SU en China
 - ↓ 1969: grensoorlog
 - ↓ V.S.-probleem in Vietnam: wil zich terugtrekken uit Vietnam, vrede sluiten met Noord-Vietnam nam tot meer tot meer toegeven bewegen
 - ↓ De vijand van mijn vijand is mijn vriend: als VS-betrekkingen aangaat met China, verzwakt de positie van de SU
 - ↓ Driehoeksdiplomatie
 - China had het meeste voordeel van toenadering tot de VS
 - China kwam in de VN-veiligheidsraad → permanent lid met vetorecht
 - China wordt in de wereldpolitiek gelijkwaardige partij, net als V.S. en S.U.

§3 Waardoor liep de Koude Oorlog op kritieke momenten niet uit op een directe militaire confrontatie tussen beide grootmachten, 1955-1963? (§9.3 – 9.6 en 10.1)

- **De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie**
 - **Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme**
 - **De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog**
- Bestorming van Felix Merites (1956)
- November 1956: Hongaarse opstand tegen Russische troepen (wordt neergeslagen)
 - De Nederlandse pers was fel anti-SU, met uitzondering van de Waarheid:
 - Krant van de CPN was pro-Russisch
 - Hoofdkantoor van De Waarheid: Felix Merites in Amsterdam → gebouw wordt bestormd door woedende volksmenigte.
 - ↓ Uiting van fel anticommunisme in de sfeer van de Koude Oorlog
- “Ich bin ein Berliner”-toespraak van president Kennedy in Berlijn (1963)
- Berlijn in de koude oorlog:
 - Gedeeld in Oost en West
 - S.U. probeert heel Berlijn in handen te krijgen door de blokkade van Berlijn in 1948
 - 1961: Bouw van de Berlijnse muur
 - SU dreigt met sluiten van aparte vrede met Duitsland
 - 1963: Kennedy bezoekt Berlijn om bevolking hart onder de riem te steken en steun toe te zeggen: “Ich bin ein Berliner”

§4 Waardoor namen de spanningen tussen Oost en West af, 1963-1991? (§9.3 – 9.6, 10.1 en 10.4)

- De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie
 - Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme
 - De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog
 - De eenwording van Europa
 - De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen
- Détente
- Hotline: vaste lijn tussen Washington en Kremlin
 - 1968: Non-proliferatieverdrag → verspreiding van kernwapens tegengaan
 - Kernstopverdrag → geen bovengrondse kernproeven
 - 1972: Salt I-verdrag
 - Grens aan aantal intercontinentale raketten
 - 1977: SU begint met plaatsing van raketten voor de middellange afstand: SS20 in Oost-Europa
 - Er waren twee typen kernraketten:
 - 1. Intercontinentale raketten
 - 2. Raketten voor middellange afstand in Europa
 - 1979: Navo-dubbelbesluit
 - ↓ 1. Antwoord op Russische raketten → Westen plaatst raketten voor middellange afstand in West-Europa
 - ↓ 2. Onderhandelen met SU om raketten voor de middellange afstand weg te halen
 - ↓ Groot verzet onder bevolking in West-Europa
 - 1979: Salt II-verdrag
 - Aantal installeerrichtingen moeten worden beperkt
 - ↓ Niet geratificeerd door Congres wegens S.U.-inval in Afghanistan
 - ↓ Einde van detente: ontspanning in de verhouding van VS en SU sinds jaren 60
- Demonstratie tegen kernwapens in Amsterdam (1981)
- Nederlandse regering stelt besluit tot plaatsing van kruisraketten steeds uit
 - Verzet van de bevolking, kerken, vakbonden
 - CDA in de regering → 6 CDA-kamerleden waren tegen de plaatsing van raketten
 - 21 november 1981: grote demonstratie in Amsterdam
 - 1983: Woensdrecht aangewezen als plaats voor 48 kruisraketten
 - 1983: Grote antikernwapendemonstratie in Den Haag
 - Kabinet Lubbers besluit tot plaatsing 1986
 - ↓ Raketten worden niet geplaatst door INF-verdrag in 1987

HC 4 Verlichtingsideeën en de democratische revoluties

§1 Welke ideeën ontstonden tijdens de Verlichting over de ideale samenleving? (6.2, 6.2, 7.1 en 7.2)

- **Het streven van vorsten naar absolute macht**
 - **Wetenschappelijke revolutie**
 - **Rationeel optimisme en een “verlicht denken” dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen**
 - **Voortbestaan van het Ancien Regime met pogingen om het vorstelijk bestuur een eigentijdse verlichte vorm te geven (verlicht absolutisme)**
- Oorsprong van het verlichte denken
 - Humanisme (Renaissance, 16e eeuw)
 - Mens staat centraal
 - Situatie klassieke oudheid → bestuderen van boeken
 - Opnieuw opkomen van wetenschappelijke belangstelling
 - Wetenschappelijke revolutie 17e eeuw
 - ↓ Gebaseerd op de humanisten van de 15de en 16de eeuw
 - ↓ Maakten de ideeën uitgebreider en voegde zelf elementen toe
 - ↓ Verlichting: niet alleen in natuur onderzoeken, ook samenleving en maatschappij
 - ↓ Rationalisme en empirisme (kennis d.m.v. waarnemen en experimenten)
 - Vroeg verlichte denkers in de Republiek
 - 17de eeuw:
 - Coornhert:
 - Godsdienstvrijheid, moralen en ethiek
 - De leer van goed en kwaad niet op godsdienst baseren
 - B. De Spinoza
 - Niet de kerk, maar de staat moet voor de armen zorgen
 - Totale vrijheid van denken, maar Bijbel beperkt het vrije denken
 - Ander godsbeeld: er is geen persoonlijke God, maar god is in natuur aanwezig
 - Voorvechter van de democratie → Overheid moet voor de armen zorgen
 - R. Descartes
 - Begint met alles in twijfel te trekken: “Ik twijfel, dus ik besta”
 - Natuur kun je volledig op wiskundige manier niet beschrijven als een machine
 - Mens is machine met een ziel en God grijpt niet in de natuur
 - ↓ Spinoza en Descartes kregen veel kritiek van de calvinisten in de Republiek
 - Verlichte denkers buiten de republiek
 - John Locke
 - Vorst moest volk en haar belangen beschermen en mocht afgezet worden
 - Locke is sterk beïnvloed door de Glorious Revolution in 1688
 - Sociaal contract: Volk draagt macht d.m.v. volkssoevereiniteit over naar vorst
 - Voltaire
 - Tegen de grote invloed van kerk in de samenleving → houdt mensen dom
 - Deïsme: God heeft de wereld geschapen, maar grijpt na schepping niet meer in
 - Montesquieu
 - Trias Politica → voorkomen dat een persoon of een groep te veel macht krijgt
 - Jean Jacques Rousseau
 - Volkssoevereiniteit
 - Immanuel Kant
 - Rationalist en empirist
 - ↓ Kennis is het product van verstand en waarnemingen
 - Deïsme

§2 In welke mate is de Franse Revolutie verlicht te noemen, 1789-1815? (6.2, 7.1, 7.3 en 7.4)

- **Het streven naar absolute macht**
 - **Rationeel optimisme en een “verlichte denken” dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen**
 - **De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap**
- Cahiers des Doléances
↓ Bevolking mocht klachten indienen bij Staten-Generaal
- Kritiek op absolutisme
 - Hervorming van de belastingen → iedereen en naar draagkracht
 - 3de stand moet toegang hebben tot staatsfuncties
- Fasen in de Franse revolutie
1. Gematigde Fase: 1789-1791
 - 3de stand komt bij elkaar in Nationale Vergadering
 - Bestorming van de Bastille
 - Nuit de Sacrifices (Rechten en privileges werden afgeschaft)
 - Opstand op platteland tegen de adel
 - A.N. neemt verklaring van de rechten van de mensen en de burgers aan
 - 1791: Frankrijk krijgt een grondwet → Frankrijk wordt constitutionele monarchie (Censuskiesrecht)
 - Wet Le Chapelier aangenomen
 - ↓ Afschaffing van gilden en gilderegels
 - ↓ Volledige vrijheid voor ondernemers
 - Jacobijnen krijgen steeds meer invloed
 - ↓ Steunen op: Sans culottes, vooral in Parijs
 2. Radicale Fase: 1791-1794
 - Koning vlucht, afgezet, onthoofd → Frankrijk wordt Republiek
 - Jacobijnen aan de macht
 - Wet le Chappelier wordt aangenomen
 - ↓ Gilde en gilderegels werden afschaft.
 - ↓ Verenigingen werden verboden
 - Terreur
 - Jacobijnen komen op voor gewone mensen:
 - Maximum aan voedselprijzen
 - Openbare werken
 - Algemeen mannenkiesrecht (in theorie)
 3. Gematigde fase: 1794-1799
 - Directoire aan de macht
 - Hervormingen van de Jacobijnen teruggedraaid:
 - Opnieuw censuskiesrecht
 - Directoire wil revolutie beëindigen, maar de republiek behouden
 - Chaos en oorlogen blijven
 4. Na de revolutie: 1799-1815 Napoleon
 - Gedraagt zich als een verlicht despoot
 - Behoudt verschillende verworvenheden Franse revolutie, verspreidt over Europa
 - ↓ Voorbeeld: Code Civil

§3 Welke invloed had de Verlichting op de politieke cultuur? (7.2, 7.4, 8.3-8.6)

- **Verlicht absolutisme**
 - **De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap**
 - **De opkomst van de politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme**
-
- 1814-1815: Het congres van Wenen
 - Herstel van situatie in Europa van voor de Franse Revolutie
 - Oude vorsten weer aan de macht
 - Herstel oude grenzen van voor 1789, deels ook nieuwe grenzen
 - Voorkomen dat Frankrijk opnieuw een gevaar gaat vormen
 - Restauratie:
 - Hiervoor richten de grote mogendheden de Quadruple alliantie op: Rusland, O-H, Pruisen en Engeland.
 - Voorkomen dat Frankrijk opnieuw een gevaar gaat vormen:
 - Nieuwe, grote staat aan de noordgrens van Fr.: Verenigd Koninkrijk der Nederlanden
 - Oosten: oprichting van de Duitse Bond
 - ↓ Grote mogendheden waken over handhaving van machtsverevenwicht in Europa
 - Heilige alliantie: overeenkomsten tussen koning Pruisen, Tsaar van Rusland en keizer van O-H
 - ↓ Handhaven van idee dat koning of keizer door god aangesteld is, alleen verantwoording aan god. Schuldig aan god en handhaven oude orde.
 - Restauratie: na 1815 slechts voor maar een gedeelte
 - Liberalen verzetten zich tegen herstel van positie van adel en geestelijkheid
 - Burgerij eist steeds meer politieke invloed
 - Liberale revoluties in aantal Europese landen en Amerika (tegen herstel p.90)
 - 1822: conferentie van Verona: alliantiesysteem valt uit elkaar
 - Liberalen in opstand tegen de Spaanse koning, meningsverschillen mogendheden
 - ↓ Frankrijk: vóór steun aan koning → liberalisme mag zich niet verspreiden
 - ↓ Engeland: tegen steun aan koning (Spanje moest zwak zijn zodat Engeland macht kon uitbreiden in Zuid-Amerika)
 - ↓ Conclusie: Eigen landen laten eigen belang prevaleren → einde van alliantiesysteem
 - 1848: Burgerij in verschillende Europese steden in opstand
 - ↓ Inperken van de macht van de koning
 - ↓ Meer invloed op het bestuur
 - In Duitsland: eis voor Duitse eenheid
 - Duitse vorsten willen deel van de eisen in
 - Afgevaardigden uit Duitse staten bijeen in Frankfurt
 - ↓ Discussie over de Duitse eenheid: Klein en Groot Duitse gedachte
 - In Oostenrijk:
 - Oude regime herstelt zich
 - Wil niet opgaan in Verenigd Duitsland → vreesden een splitsing van Oostenrijk
 - ↓ Frankfurter Parlement besluit tot klein-Duitse gedachte, biedt kiezerstitel aan koning in Pruisen → Weigert: vorst krijg macht van God, niet van het volk
 - 1849: de revoluties waren mislukt en vorsten herstellen grotendeels eigen posities